SHORT ETYMOLOGICAL MONOGRAPHS OF SOME MARINE TERMS

Maria-Loredana Trucă (Țancu)
PhD Student, University of Pitești

Abstract: The seaman's lexicus has many terms and concepts found in areas such as: sea and river transport, port activities, fishing and naval repairs, swimming, nautical modeling, and sailing. From all the lexemes from the navy compartments, I chose to present the means of navigation, and about one hundred fifty names have been inventoried by the research of the specialized dictionaries. The selected subjects retain our attention not only in terms of semantics, but also when we talk about etymological facts. Some languages such as French, English, Italian, Dutch, Arabic, Chinese, Eskimo or Yemenite are the sources from which the Romanian language has taken over the words that call the means of navigation used by man since ancient times.

Keywords: marinarian terms, etymology, multiple etymology, direct etymology, indirect etymology.

1.*De la trunchiul de copac la ambarcaţiunile de agrement*

Din cele mai vechi timpuri, omul a simţit o nevoie acută de cunoaştere, o dorinţă acerbă de a cerceta, a explora şi cuceri noi teritorii, fiind dispus să surmonteze orice obstacol. Dacă, iniţial, traversarea unei întinderi de ape părea o probă insurmontabilă pentru un aventurier deoarece nu dispunea decât de un trunchi de copac (primul mijloc de navigaţie rudimentar utilizat), cu timpul, mijloacele folosite în transportul maritim s-au modernizat şi, astfel, au apărut primele nave militare, navele comerciale, ambarcaţiunile de pescuit, cele sportive şi de agrement.

În categoria navelor militare/de luptă se regăsesc mijloace precum: actuaria, avizo, biremă, bric, canonieră, carraçă, corvetă, cuirasat, dragor, dromon, escortor, fregată, galeră, hippago, monitor, penteră, triremă, vedetă. Navele de transport/ comerciale sunt reprezentate de: bac, carbonier, cargobot, cargou, craieră, gabară, goeletă, holk, jonca, ka-vom, kogga, LASH, LNG, LPG, metanier, OBO, pachebot, pilotină, pletină, petrolier, şalandă, şlep, tramp, transoceanic, vivieră. Ambarcaţiunile de pescuit le reunesc pe următoarele: barcaz, crevetar, dhow, dori, drifter, dubas, galiotă, lotcă, mahonă, pescador, seiner, şalutier, uimac. Dintre ambarcaţiunile sportive amintim: cadet, caiac, canoe, cuter, iaht, iolă, gig, outrigger, papuc, schif, snaip, star, tempest. Lista mijloacelor de navigaţie este completată de veliere: barc, barchentină, brigantină, caic, caravelă, cet, civadieră, cliper, felucă, pinasă.

2.*Succinte monografii etimologice ale termenilor ce denumesc mijloace de navigaţie*

Etimologia (din gr. étymos – adevărat, real – şi logos – cuvânt), ramură a lingvisticii care „stabileşte originea unui cuvânt prin explicarea evoluţiei lui fonetice şi semantice” (cf. DEX), a reprezentat o preocupare pentru cercetători încă din Antichitate, când studiul limbii era parte componentă a filosofiei. Pe teritoriul românesc, problemele etimologiei au fost şi sunt mult mai complexe pentru că româna, deşi face parte din familia limbilor romanice, de-a lungul timpului, a avut contacte cu limbi din celelalte familii lingvistice, iar absenţa textelor mai vechi care să ateste „corespondenţa” dintre forma fonetică, respectiv, semantică şi etimonul presupus îngreunează demersurile lingviştilor preocupaţi, în special, de stabilirea etimologiei directe prin indicarea etimonului nemijlocit al cuvântului actual şi, într-o mai mică măsură, de identificarea etimologiei indirecte care implică extinderea căutării la cuvintele din care a provenit etimonul direct.

BDD-A28619 © 2018 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:59:59 UTC)

Din noianul de lexeme întâlnite în compartimentele specifice marinei, am optat pentru prezentarea mijloacelor de navigaţie; aproximativ o sută cincizeci de denumiri au fost inventariate în urma cercetării dicţionarelor specializate - Dicţionar maritim român-englez (DMRE), respectiv, Dicţionar marinăresc (DM), iar termenii selectaţi reţin atenţia nu numai sub aspect semantic ci şi etimologic.

Călătoriile, adesea, fascinante ale cuvintelor ce denumesc mijloace de navigaţie fac obiectul cercetării noastre. Parcursul lexemelor marinăreşti pătrunse în limba română prin diverse filiere este captivant şi surprinzător, totodată. Exemplele prezentate în continuare sunt, în proporţie covârşitoare, înregistrate ca având etimologie multiplă conform DER, DEX, DN, MDN, NDN.

actuaria*[1] – „navă militară rapidă şi uşoară, cu vele dreptunghiulare şi 15 perechi de rame". Cf. DM, etimonul este cuvântul latin „actuaria"; *ambarcaţie* cu variantele *ambarcaţiune, îmbarcaţiune* din fr. „embarkation"; *arcă* – (rar/ învechit) din it. „arca" , lat. lit. „arca"– ladă, cf. DM, este un cuvânt cu etimologie multiplă, italiana reprezentând, prin ordinea citării, etimologia esenţială[2], iar latina, pe cea complementară[3]; *avizo*[4] - scris şi *aviso*, cf. DN, lexemul are o etimologie multiplă: fr. „aviso", it. „avviso", DEX recomandă doar etimonul franţuzesc; *bac*- numit adesea *pod umblător*, *brodină*, *poron* şi sinonim cu căulă, şaică, dubas, pontoon, DEX indică doar etimonul direct – fr. „bac", cf. DN, termenul are etimologie multiplă: franceză şi olandeză „bak" – albie; în DER, nu figurează cu sensul de navă; *balenieră* – fr. „baleinière", it. „baleniera" cf. DN; *bananier* – din fr. „bananier" cf. DER, DEX, DN, DM; *barc* – se regăseşte în DN, NDN, MDN având etimologie multiplă: engl., fr. „barque", it. „barco", germ. „Barca"; *barcaz* – din rus.„barkas" cf DEX şi DM; *barcă – varcă* (pop.) (din ngr. várka), sinonim cu *dubă, lotcă, oraniță*, provine, cf. DEX, DER, DN, MDN, NDN,din it. „barca", probabil pe cale orientală: cf. tc., bg. barka, ngr. μτάρκα şi βάρκα, alb. Barkë, s-a crezut în mod eronat că este vorba de păstrarea directă a lat. „barca";*barchentină* – din engl. „barquentin", fr. „barquentine"cf. DN şi DM; *barchetină* – it. „barchetinna" cf. DN; **baggala* – „velier arab contemporan, asemănător caravelei", cuvânt arab cf. DM; *bastiment* - din it. „bastimento"; *batiscaf* – din fr. „ bathyscaphe", cf. gr. „bathys" – adânc, „skaphe" – luntre; **berlingeră* – navă folosită în Ţările de jos în sec. XVII, etimologie necunoscută (DM); *biremă*– cf. DEX şi DN din fr. „bireme", lat. „biremes"din bi- + remus, vîslă, ramă;** *bric* – DN indică o etimologie multiplă: fr. „brik", engl. „brig", iar DEX menţionează doar etimonul francez; *brigantină*– din fr. „brigantine", it. „ brigantine" cf DN; *burduf*[5] - „mijloc arhaic de navigaţie confecţionat din piele şi umplut cu aer", etimologie necunoscută cf. DEX şi DM; **caballito* – mijloc de navigaţie peruan, cuv. sp. „caballito" – căluţ, diminutiv al lat. „caballus" - cal (DM); *cablier* - din fr. „câblier" cf. DM şi DN; cabotier - din fr. „cabotier" cf. DEX, DM şi DN; *cadet* – din fr. „cadet" cf DEX, DM şi DN; .*caiac* –din fr. „kayak",cuv. eschimos. În NODEX 2002, lexemul provine din turc. „kayak"; *caic* – din tc. „kayk"cf. ngr. καϊκι; bg., sb. „kaik" cf. DER, în DEX apare doar etimonul direct din limba turcă; *canadiană* - ambarcaţie uşoară, canoe, la indienii nord- americani; din fr. „canadienne", DEX şi DN nu precizează sensul marinăresc; *canoe* – din fr. „canoe",cf. engl. „canoe" potrivit DEX şi DN; *canonieră* – din fr. „canonnière", it. „ cannoniera" cf. DN; *caravelă* –

[1]Lexemele marcate cu simbolul * nu sunt înregistrate în dicţionarele generale ale limbii române.

[2]Etimologia esenţială, în cazul etimologiei multiple, reprezintă „prima limbă din care s-a introdus cuvântul şi forma oferită de această limbă a căpătat o răspândire socială apreciabilă în una din etapele formării limbii de cultură moderne sau s-a fixat ca atare" (Oprea, 1996: 258).

[3]„Etimologia complementară primară, esenţială, principală sau adiţională conlucrează concomitent cu altă sursă etimologică şi are aport aproximativ egal cu aceasta" (ibidem:259).

[4] Termenul este înregistrat în *Dicţionarul marinăresc* cu forma „avizou" (v. p. 48).

[5] În dicţionarele generale consultate nu se înregistrează sensul marinăresc.

BDD-A28619 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:59:59 UTC)

velier cu 3-4 catarge, răspândit în sec. XIII-XVI; a fost folosit de Columb şi Vasco da Gama în expediţiile efectuate. A fost denumită nava caravelului graţie frumuseţii şi eleganţei. Referitor la denumire, se pare că provine din fuziunea a două cuvinte italieneşti: „cara"- dragă şi „bella"- frumos sau din versiunea de diminutiv a cuvântului portughez „caravo" vas de navigaţie + ela. DEX indică etimologia din limbile franceză şi italiană, iar DN – franceză, italiană, portugheză şi spaniolă: fr. „caravelle", it. „caravella", cf. port. „caravela", sp. „carabela"; *carbonier* – navă destinată transportului de cărbune, etimologie necunoscută; în DEX şi DN este menţionat fără sensul marinăresc; *cargobot* – sin. cargou, din fr. „cargo-boat", engl. „cargoboat"; *cargou* – din fr. „cargo"; **carraçă* – „navă militară destinată transportului transoceanic de trupe şi a diverselor material", etimologie necunoscută cf. DM; *catamaran* – din fr., engl. „catamaran"; **catoscopicus* – (înv.) navă militară romană, cuv. lat. cf. DM; *ceaika* – din rus. „ceaika"- pescăruş cf. DM; *ceam* – din turc. „čam", brad; sârb. „čam", ceam cf.DER şi DEX; *cet* – etimologie necunoscută cf. DM; *civadieră*–din fr. „civadière", it. „civadiera" cf. DN; *cliper*– din fr., engl. „clipper", germ. „Klipper" cf DN, MDN şi NDN; *contratorpilor* – din fr. „contre-torpilleur" cf. DEX, DN; *corabie* – din sl. „korablĭ",gr. „καράβι",cf. bg., sb. „korab", sb., cr., slov. „korablja",rus. „korablĭ", alb. „ka ráf", mag. „Kereb" (DER); *corăbioară* - diminutiv al lui corabie. – corabie + suf. –ioară; *corvetă* - sin. *corfă, coropcă,* din fr. „corvette" cf. lat. „corbita"- corabie de transport, it. „corvette", germ. „Korvette";craieră –var. *craira,* etimologie necunoscută cf. DM;*crevetar* – fr. crevetin cf. DM, DN; *crucişător* - var. *crucişetor,* din fr. „croiseur", germ. „Kreuzer" cf. DN, în DEX se regăseşte doar etimonul direct din franceză;*cuirasat* – din fr. „cuirassé" cf. DEX, DM şi DN; *cuter* – din fr.„cotter" şi engl. „cutter", cf. germ. „Fischkutter" cf. DEX, DN; *delfinieră* – it. „delfiniera"; *deroşeză* – fr. „dérocheuse"; **dhow* –„barcă tradiţională yemenită, cu o singură velă, colorată, destinată pescuitului", cuv. yemenit cf. DM; **dieră* – „navă antică grecească", cuv. gr. cf. DM; *distrugător* - după fr. „destructeur", lat. „destructor"cf. DM; **dori* –„mică ambarcaţie de pescuit, cu fundul plat, din dotarea unei nave mari", din amer. „doris" cf DM, în dicţionarele generale nu este înregistrat ca substantiv; *dragă* – din fr. „drague", it. „draga", cf. engl. „drag" – a trage; **dragon* – din fr. „dragon"cf. DM; *dragor* – fr. „dragueur" cf. DEX şi DN; **drakkar* – navă vikingă din sec. IX-XII, id. local „drakkar" – balaur cf. DM; **dreadnoght* – navă militară engleză, cuirasat „Neînfricat", cuv. engl. cf. DM; *drifter* – din engl. „drifter" cf. DM; *dromon* – din it. „dromone", fr., gr. „dromon" cf. DN; *dubas* – var. *dubă,* din rus. „dubas" cf. DER, DEX; *escortor* –din fr. „escorteur"; **electronavă* – din germ. „Elektro" + navă cf. DM; farfurie[6] - din tc. „farfuri", per. „faghtūrī" cf. ngr.φαρφουρί, alb. „farfuri", bg. „farfor" cf. DER; DM indică doar originea turcă şi neogreacă; *felucă* –. din fr. „felouque", it. „felucca", sp. „faluca", ar. „ harraka" – corabie cf DEX şi DN; DER precizează ca provine din italiană fiind un împrumut literar; *feribot* - din fr., engl. „ferry-boat" cf. DEX, DER, DN, NDN, MDN; *fregată* - din fr. „frigate", it. „fregata" cf. DEX, DN; gabară -. din fr. „gabare", it. „gabarra" cf. DEX, DN;*galeasă* - din fr. „galéasse", it. „galeazza"; *galeră* - din fr. „galère", it. „galera" cf. lat. „galéa", un fel de corăbioară cf. DEX, DN; **galeon* – sin. *panfilă, galeoncă*, etimologie necunoscută cf. DM; galion – din ngr. γαλείονι cf. DAR, tc. „kalion", ambele din it. „galeone"; *galiotă* –din fr. „galiote"; *ghimie* – din tc. „gemi" , cf. alb. „gemi", bg. „semiĭa" sârb. bg. „gemiĭa", ung. „gémia"; *gig* – din fr. „gigue" cf. engl. „gig" (cf. DN, DM); *gondolă* – din it. „gondola", fr. „gondola"; *goeletă* - din fr. „goélette", it. „goeletta"; *hidroglisor* - fr. hydroglisseur; .*hippago – navă militară romană, folosită pentru a transporta caii necesari în acţiunile de luptă terestre, cuv. lat. cf. DM; **holk* – navă de transport, folosită pe apele teritoriale din nordul Europei, în sec.

[6]Sensul marinăresc nu este înregistrat în dicţionarele generale.

BDD-A28619 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:59:59 UTC)

XIII-XV, etimologie necunoscută cf. DM; *iaht* –din engl., fr. „yacht", cf. ol. „ jacht" cf. DER; *iolă* – din fr. „yole"cf. lat. „ iola";*joncă* – din fr. „jonque"**,** cuv. malaiezcf. DM; **kavom* – cuv. chinezesc cf. DM; **kelek* –„ambarcaţiune folosită in Antichitate pe apele interioare ale Mesopotamiei", etimologie necunoscută cf. DM; *ketch* - engl. „ketch" cf. DN; **kogga* – „corabie puntată, folosită în ţările din nordul Europei la transport", etimologie necunoscută cf. DM; **Kon-Tiki* – „plută din trunchiuri de balsa, cu ajutorul căreia echipajul internaţional condus de cercetătorul Thor Heyerdhal a confirmat, prin expediţia din aprilie-august 1974, ipoteza potrivit căreia indienii peruani au străbătut în urmă cu un mileniu Oc. Pacific, stabilindu-se în Arhipeleagul Polineziei. Denumirea a fost preluată de la numele conducătorului incaş Kon-Tiki din sec. V e.n", etimologie incertă – cuv. incaş cf. DM;**lainer* – „navă ce deserveşte o anumită linie de navigaţie", din engl. „liner"cf. DM;**LASH*– navă pentru transport barje, din engl. „Lighter Aboard Ship"cf. DM; liburnă - lat. „ liburna"cf. DN; *limb* - fr. „ limbe", cf. lat. „limbus"; DM propune ca etimologie: fr. „limbe" şi germ. „Limbus"; **LNG* –din engl. „Liquid Natural Gas" cf. DM; *lotcă* – din rus. „ lódka"cf. DEX; etimologie rusă şi bulgară în DER; **LPG* - din engl. „Liquid Pressure Gas"; *luntre* – din lat. „ linter" cf. alb. „ljundrë", vegl. „lundro", ngr. λούντρα cf.DER; *mahonă* – var. *mahoánă, -ónă, -únă* şi (mai vechi) *-gúnă* , din tc. „maguna, mavuna, mauna", ar. „ma'ón" – bastiment de transport; sp. „mahona", fr. „mahonne"; *metanier* - din fr. „méthanier";*mezoscaf* – din fr. „mesoscaphe" cf. DEX şi DM, et. incertă cf. DN;*mineralier* - fr. minéralier; *monitor* - sin. *aviso, vedetă*, dinfr. „moniteur", cf. lat. „monitor,-óris" din „monére", a sfătui, a înştiinţa; *motonavă* - it. motonave cf. DM; *motovelier* - it. motoveliero cf. DN;*navă* - it. nave, cf. lat. navis, gr. naus (DEX, DER, DN,MDN, NDN); *OBO –din engl. „Oil-Bulke-Ore" cf. DM; *outrigger* –„ambarcaţiune sportivă din categoria schifurilor, destinată navigaţiei pe apele interioare liniştite", din engl. „outrigger" cf. DM; *pachebot*– din fr. „paquebot", din engl. „packet-boat": packet, pachet de scrisorĭ, şi boat, bastiment cf. DN; DER şi DEX specifică etimonul francez; *penteră* –din fr. „pentère", cf. gr. „ penteres"; *pescador* – din sp., fr. „pescador"; *petrolier* - din fr. „pétrolier"; *pilotină* - cf. fr. „pilotin";*pinasă* - fr. „pinasse"**;** *pirogă* - var. *piroagă*, din fr. „pirogue", it. „piroga", cf. sp. „piragua" < cuv. caraib;*plută* – din vsl. *plutva, sârb. plutva, plută**;** *portavion* – din fr. „porte-avions"; *portcontainer* – din fr. „porte-containers"; *portelicopter* – fr. „porte-hélicoptères"; *probelă* – var. propel, din engl. „propeller"; *pui* - lat. „pŭllus", probabil prin intermediul formei vulgare„pŭlleus" cf. alb. „puljë", în dicţionarele generale nu este înregistrat cu sens marinăresc; *puitor* (de mine) – derivat pui+ tor; *sambuc* – din lat. „sambuca", fr. „sambuque", it. „sambuca"; cf. DM este cuv. arab; *sampan* - din engl., fr. „sampan" cf. DM; *schif* – din fr., engl. „skiff";*seiner* – din engl. „seiner", germ. „záinər");*slup* - engl., fr. „sloop"; *snaip* – din engl. „snipe";*star* – din engl., fr. „star"; *şaică* – din tc. şaika, cf. rus. šajka cf. DER; *şaland/ şalandă* - din fr. „chaland" cf. gr. „khelandion" cf. DER, DN;*şalander*-fr. chalander cf. DN; *şalupă* – fr. „chaloupe" cf. DER, DM, DN; *şalutier* - fr. „salutier";*şelterdec* – din engl. shelterdeck;*şlep* - din germ. „schlepp-[kahn]" - luntre târâtă", de unde şi bg. „šlep" şi rus. „šlĭup"- corvetă, şi „šlĭúpka" - şalupă, care corespunde cu ol. „sloep"; **tempest* – ambarcaţiune sportivă cu vele, et.nec.cf. DM; *torpilor* -. fr. „ torpilleur"; *tramp* – engl. „tramp";*transbordor* – din fr. „transbordeur"; *transoceanic*– din fr. „transocéanique";*transportor* – din fr. „transporteur"; *trauler* - engl. „trawler"; *trieră* – fr. „trière" gr. „trieres" cf. DN; *trimaran* - din engl. „trimaran";*triremă* - sin. trieră, din fr. „trireme" din lat. „triremis", d. tres, treĭ, şi remus, ramă, vâslă;**uimac* – barcă uşoară folosită de eschimoşi pentru a personae sau mărfuri, cuv. eschimos cf. DM; **ustoacă* – navă construită în sec. XVI de marangozii din cetăţile dunărene, et. nec. cf. DM;*vas* - lat. „vāsum", cf. it., sp., port. „vaso", prov., fr., cat. „vas";*vedetă* –din fr. „vedette", d.

BDD-A28619 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:59:59 UTC)

it. „vendetta”, infl. de „vedére”, a vedea, care vine din sp. „veleta”, sfârlează, adică vioi ca sfârlează;*vivieră* – din fr. vivier cf. DN, DEX;yawl - din engl., fr. „yawl” cf. DN.

3. *Concluzii*

Cele peste 150 de cuvinte, care denumesc mijloace de navigaţie, identificate, în special, în lucrările de specialitate se regăsesc în proporţie de 90% în dicţionarele generale atestând bogăţia, diversitatea lexicului marinăresc şi nu în ultimul rând „permeabilitatea” vocabularului românesc.

Limbi precum: franceza (aprox. 54 de termeni au etimonul direct în această limbă şi aprox. 25 de termeni cu etimologie multiplă, care au fie etimologia esentială, fie etimologia complementară în franceză) , italiana (aprox. 6 lexeme), spaniola (aprox. 5 termeni), latina (9 denumiri au etimonul direct), greaca (3-5 termeni), neogreaca, engleza (aprox. 15 cuvinte şi aprox. 10 termeni cu etimologie multiplă, care au fie etimologia esenţială, fie etimologia complementară în engleză), olandeza (a constituit sursa indirectă pentru aprox. 5 cuvinte), germana (5-10 termeni cu etimologie directă şi/ sau indirectă), rusa (4-6 cuvinte), bulgara, slava, albaneza (în cazul etimologiei complementare), turca (5-10 lexeme), araba (2-3 denumiri), chineza (1 termen), limba eschimo (2 cuvinte), idiom nordic, malaieza şi yemenita (1-2 cuvinte) constituie sursele din care limba română a preluat termenii marinăreşti. În jur de 20 de lexeme au etimologie necunoscută sau incertă. După statistici proprii, am constatat câteva neconcordanţe referitoare la soluţiile propuse în dicţionarele pe care le-am utilizat ca surse, fapt ce a constituit, uneori, un impediment în stabilirea etimologiilor reale ale lexemelor respective.

BIBLIOGRAPHY

Beziris, Anton, *Dicţionar maritim român-englez (DMRE),* Editura Tehnică, Bucureşti, 1985.
Ciorănescu, Alexandru, *Dicţonarul etimologic al limbii române (DER),* Editura Saeculum, Bucureşti, 2007.
Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX), ediţia a II-a, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2007.
Manole, Ilie, Ionescu, Gheorghe, *Dicţionar marinăresc (DM),* Editura Albatros, Bucureşti, 1982.
Marcu, Florin, Maneca, Constantin, *Dicţionar de neologisme* (DN), Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1978.
Marcu, Florin, *Noul dicţionar de neologisme (NDN),* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1997.
Marcu, Florin, *Marele dicţionar de neologisme* (MDN), Editura Saeculum, Bucureşti, 2007.
Noul dicţionar al limbii române (NODEX), Editura Litera, 2008.
Oprea, Ioan, *Terminologia filozofică românească modernă*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1996.
Sala, Marius, *101 cuvinte moştenite, împrumutate şi create*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2010.

BDD-A28619 © 2018 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:59:59 UTC)